

ATLAS MIASTA ŁODZI

Plansza XIVa: Rozwój i rozmieszczenie ludności

Stanisław Kaniewicz, Włodzimierz Obraniak, Ewa Szafrńska

Procesy i zjawiska demograficzne zmieniają się stosunkowo wolno, w zasadzie w skali pokolenia. Nie bez znaczenia jest również wpływ wydarzeń dotyczących poprzednich pokoleń na zjawiska zachodzące w pokoleniach następnych, czyli tak zwany efekt echa. Natężenie zjawisk demograficznych zmienia się jednak znacznie szybciej i już w odstepie kilku lat obserwować można istotne tendencje przyszłych przekształceń. Dlatego też pięcioletni okres, jaki minął od opracowania plansz demograficznych Atlasu Miasta Łodzi, upoważnia do dokonania ponownego przeglądu tych zjawisk w mieście.

Mapy zamieszczone poprzedniej edycji Atlasu Miasta Łodzi zostały wykonane dla lat 2000 i 2001 na podstawie danych statystycznych, z których część stanowiła oszacowania wykonane na podstawie wyników NSP 1988. W 2002 r. przeprowadzono kolejny Narodowy Spis Powszechny, co pozwoliło zweryfikować statystyki demograficzne i dzięki stałej aktualizacji danych uzyskać obraz analizowanych zjawisk na koniec roku 2005.

Równocześnie w ostatnich latach w Łodzi zaszły istotne zmiany sytuacji gospodarczej pośrednio wpływające na zjawiska demograficzne. Liczba bezrobotnych należąca w tym mieście do największych spośród wielkich miast Polski zmniejszyła się o prawie 30 tys. osób, a stopa bezrobocia pomiędzy 2002 i 2006 r. zmalała o blisko 1/3. Zmieniło się także saldo migracji. W latach dziewięćdziesiątych było ono nieznacznie dodatnie (od +300 do +500 osób rocznie), a począwszy od 1999 r. zaczęło uzyskiwać wartości ujemne (od -700 w 2001 r., do blisko -1400 osób w 2005 r.). Jedną z istotnych przyczyn tej zmiany jest nasilająca się od lat 90. emigracja zamożniejszych łodzian do strefy podmiejskiej (Michalski W., Bieniecka M., 2005).

Biorąc to pod uwagę, dokonano ponownej prezentacji obrazu demograficznego Łodzi ograniczając się do tych zjawisk, które uległy zmianom. Dwa z nich analizowane w poprzedniej edycji Atlasu – potencjał demograficzny oraz typ rozwoju demograficznego – w ciągu kilku lat nie zmieniły się, dlatego też nie uwzględniono ich prezentując stan demograficzny miasta w 2005 r.

Tempo zmniejszania się zaludnienia Łodzi w latach 2001–2005 nie uległo zmianie w stosunku do lat dziewięćdziesiątych i sięgało przeciętnie 5 tys. osób rocznie. Od 1989 r., kiedy to odnotowano najwyższy poziom zaludnienia miasta, liczba ludności Łodzi zmniejszyła się do 768 tys. (2005 r.), czyli o 9,9%. W porównaniu z rokiem 2001 ubytek ten wyniósł 2,9%. Najbardziej zmniejszyła się liczba ludności w Śródmieściu (o 7,1%). Jedyne na Widzewie liczba mieszkańców pozostała na nie zmienionym poziomie.

W historycznej części strefy zurbanizowanej, obejmującej centrum miasta i stare osiedla blokowe, w latach 2001–2005 odnotowano ubytek ludności wynoszący 13,5 tys. osób, czyli 3% mieszkańców z roku początkowego. W stosunku do okresu maksymalnego zaludnienia, czyli do roku 1989, ubytek ten sięgał 91,3 tys. osób (17,5%). Jednocześnie na obrzeżach miasta podlegających rozproszonej urbanizacji, z wyjątkiem części południowo-wschodniej, a także w nowych osiedlach blokowych przyrost liczby mieszkańców sięgnął prawie 20 tys. osób.

W latach dziewięćdziesiątych w 32 spośród 61 jednostek osiedlowych¹, odnotowano ubytek rzeczywisty ludności. W ponad 2/3 z nich był on wyższy niż 15%. Strefa ubytków obejmowała przede wszystkim centrum miasta oraz stare osiedla mieszkaniowe o zabudowie blokowej (Koziny, Kurak, Doły, Teofilów). Umiarkowanym przyrostem mieszkańców charakteryzowały się 24 jednostki położone głównie na obrzeżach miasta oraz osiedla zbudowane w latach osiemdziesiątych (Radogoszcz, Lublinek-Pienista). Zaledwie w 5 jednostkach osiedlowych przyrost ten przekraczał 30%, a największy był w osiedlach o silnie rozwijającej się funkcji mieszkaniowej – Olechów, Romanów i Ustronna.

W ostatnich latach (2002–2005) nastąpiło pogłębienie odpływu ludności z osiedli zlokalizowanych w centrum miasta (Zielona, Nowe Miasto, Stare Miasto Bałuty, Doły) oraz w starych blokowiskach (Teofilów, Dąbrowa Zachodnia, Dąbrowa, Zarzew). W grupie jednostek, które poprzednio zyskiwały mieszkańców a w opisywanych latach ich traciły, znalazły się: Feliksin, Chojny Zatorze i Dąbrowa Zachodnia. Przyrost liczby ludności większy od obserwowanego w latach poprzednich (1988–2001) odnotowano w jednostkach zlokalizowanych głównie na urbanizujących się obrzeżach miasta: Nowosolna, Andrzejów Nery, Mileszki, Bronisín, Złotno. Zwraca uwagę wzrost liczby ludności w jednostkach Kochanówka, Zimna Woda i Stoki, które do roku 2001 charakteryzowały się systematycznym zmniejszaniem się stanu ludności. Można stwierdzić, że odnotowywany już poprzednio proces urbanizacji obrzeży miasta kosztem jego centrum, nasilił się.

Zaludnienie Łodzi, przy średniej gęstości zaludnienia wynoszącej 26 osób na 1 ha, nadal wykazuje bardzo silną koncentrację. Ponad 65% ludności zamieszkuje tylko 15% obszaru miasta. W 3 jednostkach osiedlowych o największej gęstości zaludnienia (Zielona, Nowe Miasto, Dąbrowa) zajmujących zaledwie 2,6% powierzchni, mieszka 15% łodzian, a w jednostkach położonych na obrzeżach miasta (z wyjątkiem Retkini i Radogoszcza), obejmujących blisko połowę jego obszaru, zamieszkuje jedynie 7% ludności.

Efektom systematycznego spadku liczby mieszkańców Łodzi jest w 2005 r., niższa (w porównaniu z rokiem 2001) gęstość zaludnienia, głównie starych osiedli blokowych (Dąbrowa Zachodnia, Zubardź) oraz zlokalizowanych w śródmieściu jednostek osiedlowych Centrum i Akademicka.

Tworząca się w ostatnich latach, dzięki inwestycjom usługowym w centrum, druga oś osadnicza miasta przebiegająca ze wschodu na zachód – od Smulska do Olechowa, uległa dalszemu wzmocnieniu. W 2005 r. skupiała ona ponad 25% mieszkańców miasta, czyli o 3 punkty procentowe więcej niż w roku 2001.

Ubytek naturalny ludności miasta związany z trwałym zmniejszaniem się poziomu urodzeń, obserwowany w Łodzi od 1986 r., po 2001 r. uległ zahamowaniu. Liczba urodzeń w latach 2001–2005 wzrosła z 5,6 do 5,9 tys. osób. Zmiana ta nie wiązała się ze wzrostem dzietności kobiet ale z wkroczeniem w okres prokreacji większych liczebnie roczników wywodzących się z echa powojennego wyżu demograficznego z przełomu lat 70. i 80.

Zróżnicowanie poziomu urodzeń w przestrzeni Łodzi w 2005 r. było znaczne. Największym jego natężeniem charakteryzowały się jednostki położone na południowo-wschodnich i północno-zachodnich obrzeżach miasta. W centrum natężenie urodzeń było na średnim poziomie, z wyjątkiem osiedla Akademicka, gdzie wskaźniki były niższe niż 5‰. W pięciu małych jednostkach nie zanotowano wśród mieszkańców żadnych urodzeń. W porównaniu z 2001 r. najczęściej odnotowywano wzrost poziomu urodzeń rzędu 1–2‰, szczególnie widoczny w centrum, a także na zachodnich i południowo-wschodnich obrzeżach miasta. Nieznaczne zmniejszenie wartości tego wskaźnika wystąpiło jedynie na północno-wschodnich krańcach Łodzi.

Współczynniki zgonów w 9 jednostkach były niższe od 6‰, a najwięcej osiedli o relatywnie wysokim natężeniu zgonów skupiło się w centralnych częściach miasta. Układ

przestrzenny rozmieszczenia poziomu zgonów w jednostkach osiedlowych w porównywalnych latach prawie nie uległ zmianie.

Wynikiem zróżnicowania urodzeń i zgonów jest struktura przestrzenna przyrostu naturalnego. Znacznym natężeniem ubytku naturalnego charakteryzowały się jednostki zlokalizowane w centralnej i zachodniej części miasta, głównie stare osiedla blokowe. Zaledwie w 13 jednostkach osiedlowych², położonych głównie we wschodniej i południowo-wschodniej części Łodzi oraz na jej północno-zachodnich krańcach, odnotowano dodatni przyrost naturalny. Większość z nich to jednostki przyłączone do miasta w 1988 r. o mieszanej zabudowie z silnie rozwijającą się funkcją rezydencjonalną oraz intensywnie rozbudowywane najmłodsze łódzkie blokowisko – Olechów. Wyróżnia się ono młodą strukturą wieku mieszkańców oraz szczególnie wysokim udziałem kobiet w wieku rozrodczym.

Literatura:

Michalski W., Bieniecka M., 2005, *Suburbanizacja – wzrost czy rozpywanie się aglomeracji miejskich*, [w:] Lorens P., (red), *Problemy suburbanizacji*, Biblioteka urbanisty 7, Urbanista, Warszawa, s. 144–147.

Źródła:

Obliczenia własne na podstawie materiałów Urzędu Statystycznego w Łodzi, stan na 31.12.2005. Urodzenia i zgony w przekroju jednostek osiedlowych na podstawie danych Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności PESEL.

¹ Przestrzenne zróżnicowanie omawianych wskaźników demograficznych przedstawiono w układzie 61 jednostek osiedlowych, przyjętych przez Urząd Statystyczny w Łodzi jako jeden z poziomów agregacji danych spisowych. Granice tych jednostek wyznaczone zostały w oparciu o kryteria historyczne, morfologiczne i funkcjonalne, a ich przyjęcie do analizy umożliwia porównywanie danych w kolejnych edycjach Atlasu Łodzi.

² W jednostce osiedlowej Park Ludowy w 2005 roku nie odnotowano żadnych zgonów ani urodzeń. Przyrost naturalny w tej jednostce równy jest 0.